

které posunoval kupředu, ale jehož nerozvíjel, neboť nepostřehoval jeho plánu, nevníkal v něj a nezahloubal se opravdově nikdy nad jeho stavbou.

A v tom vidím poslední psychologickou příčinu, proč nejsvětější, nejmilejší, nejlehčí a nejcelejší své práce stvořil v několika pohádkových hrách dramatických.

Ten snový mechanismus pohádkový byl mu tak důvěrný! Byla to poslední zkušenost a snad jediné vlastní poznání jeho duše!

Nedostoupil v nich ani básnické gracie, ani melancholické moudrosti svého rozkošného vzoru, vídeňského básníka Raimunda, ale jest v nich stejná pohoda idylického pohodlí i vnitřní mechanické celosti a osudové bezpečnosti — poslední výraz, kterým se úplně pokryly talent i temperament.

Nová česká poesie

Přečíst anthologii, kterou ne právě pod skromným názvem *Nové české poesie* vydal nedávno Kruh českých spisovatelů nebo lépe jeho zmocněnci, pp. Dyk a Novák (původně byl v redakci i p. Karásek ze Lvovic), znamenalo mně kus utrpení, ale i osvobození — osvobození od mnohé běžné sugesce, od mnohé fráze, která jen proto stala se soudem, jak bývá již v Čechách, že byla opakována příliš často, příliš nahlas a příliš bezmyšlenkovitě. Člověk táže se skoro za každým krokem: *to zde* jest tedy nová česká poesie? A opakuješ si několikrát jako ve snu tato tři slova a nevěříš svému sluchu...

Čteš papírové hračky, kaleidoskopické přestavy slov a obrazů, jak je s mechanickou skoro přesností dodává na objednávku mozek dresovaný tou nebo onou účelnou četbou, zajatý v tom nebo onom kruhu představovém, a nemůžeš si ani říci na omluvu: vystydly, poněvadž narodily se již studenými a mrtvými. Čteš pitvorné bizarerie, arabesky par a dýmů, jak je rodí poušť prázdné hlavy a pustého srdce, nebo manýrované suché kousky zahrané na jedné struně, inspirované sebevědomě z překážek, které si nakupují, a nedočkavé potlesku ještě před koncem. Čteš způsobilé drobné bibelotové zboží na ozdobu krbů, štuku a imitovaný mramor. Nebo suché superiorní pošklebky přečtytrálního mozečku, který se tváří, jako by prohlédl kulisy vesmíru a tykal si se všemi jeho božskými i pekelnými režiséry. Potkáváš se s individuí, která si složila ztrnulou papírovou pózu a augurskou terminologii a nevystoupí z ní za svět — neboť jen za tu cenu,

ubožátka, se *odlišují*: sejmi jim vysoký upjatý límeček a jest po ilusi — uvidíš hlavu jako všechny ostatní, jakých jde jedenašedesát (s nádavkem) na kopu. Uvidíš individua, která nesmějí zmoknout v bouře životní: rozklížila by se a bylo by po distinkci. Vystupují i dandies, kteří připomínají podezřele průpravnou školu frizérskou a jejichž chic volá příliš nahlas ještě firmu, u níž byl objednan. Provádějí své produkce také nadčlověkové, kteří mísí občas velmi žertovně terminologii nietzschovskou s frazeologií fiakristů, kteří rasují jazyk i gramatiku, jejichž rozmáchlému siláctví nestačí žádný nevkus a žádná typografická úprava, kteří pracují všemi sazečskými znaménky, dvojnásobnými vykřičníky, spářenými někdy ještě s otazníky a všeho druhu pomlkami.

A vidíš: umělecký průmysl rozmohl se úžasně i v poesii. A vzpomínáš si bezděky znamenitého slova Schefflerova o obdobných výtvarnicích. Patříš na práce, zdánlivě nanejvýš apartní, zdánlivě plně vkusu i ducha, skvělé a překvapující, útlé, graciesní, křehké a fantastické — a vyrábějí je studenou hlavou a obratnými rukama žáci uměleckých škol, kteří jsou nejen tváří a způsoby, ale i srdcem a charakterem hotoví řezničtí tovaryši — hrubá nešlechtěná chasa — lidské stroje nadané průměrným intelektem, jež naučily se modernímu výtvarnému výrazu, jako se naučí někdo jiný psát na stroji nebo telegrafovat nebo hovořit cizím jazykem a nyní hovoří plyně, obratně a správně řečí, kterou stvořili jiní lidé a jiné doby — a také ovšem pro jiné lidi...

A jest jen jedno zotavení po této knize: sáhnout do police a vyhledat si starého Mörike nebo starého Kellera, Musseta nebo Lamartina nebo Shelleye. Ještě lépe posloužila by ti dlouhá procházka podle potoka nebo lesem nebo přes nekonečné zasněžené lány a pláne... Můj bože, jak krásně padá již jen venku sníh, když vstaneš od této knihy a přistoupíš k oknu! Nemůžeš se dost vynadivit samozřejmě kráse, čistotě a plnosti této prosté skutečnosti. Neboť sníh jest skutečnost — ne veliká nebo zvláště silná a bohatá skutečnost, ale přece skutečnost — kdežto *to zde*

jest většinou jen mátoha a klam a sen — a často ošklivý, hloupý a pracný sen o ničem a k ničem.

A rozdíl mezi poesii a pseudopoesií se ti uzřejmuje. Opravdová poesie *šíří* tvůj obzor, vyvádí tě na body vyšší a vyšší, stře před tebou v jednotné perspektivě širší a širší rozlohy, rozvrstvené a ovládnuté jednotnou perspektivou. Rosteš jí a s ní, překonáváš s ní hmotu, získáváš s ní na lehkosti. Pravá poesie *odhmotňuje*, jako odhmotňuje nebeské světlo svou vibrací. Velicí básníci, Shelley nebo Lamartine ku příkladu, vyvádějí tě ze vši literární specialisace; zapomínáš při nich nejen na všechny literární a poetické termíny, na všecku techniku, ale strhují tě a unášejí tě přímo v to závratné jasnovidné vytržení, jaké ti strojí jindy jen veliká a jedinečná divadla přírodní: moře bijící o břeh a zápasící o vládu se zemí nebo hory vyhalené sluncem ze svých mlh a proměněné v jeviště světelných her. Pravá poesie osvobozuje, rozšiřuje, stupňuje tvoji bytost. Tolik velikého umění slovesného jest u Shelleye ku příkladu, a přece všecko má jen jeden cíl, a to jest právě: *dáti ti ho zapomenout...* Zato pseudopoesie připomíná, vnucuje ti je za každým krokem; namáhá se, vysiluje se, aby ti ho co nejvíc uvědomila, aby tě v ně sevřela a přímo skoro jím zdusila. Obklopuje tě hmotou, její tíhou, jejími rekvizitami. Vede-li tě vlastní veliká poesie k analogii s velikými přírodními dojmy, malá pseudopoesie klade se na tebe a zavírá se nad tebou jako kovový příkrov. Malá prostornost tě svírá a dusí; máš dojem, že jsi v alkovně nebo ve voňavkářském krámu, a jde-li to již hodně vysoko, tedy v dílně, v dílně na verše a rýmy, v dílně často začazené a v níž bývá někdy víc hluku a hlomozu než práce...

Odsudek ten neplatí, rozumí se, o všech autorech zastoupených v této anthologii. Nikoli, jest tu několik opravdových, ryzích a celých básníků — ne básnických specialistů, výrobců, virtuosů na jedné nebo dvou strunách — tvořících rytmicky a cyklicky, v jejichž zpěvu třese se opravdu svou krvavou mukou srdce světa a jejichž dílo jest podobenstvím čehosi vyššího a čistšího než přemetů a nechutí churavých nervů nebo prázdné hry stínové. Platí to na prvním místě o Březinovi, v jehož dile zpívají

chóry věků i lidských davů a sehrávají drama mystického boje o posvěcení a vykoupení kosmické — byl-li kdy u nás básník vývojný a rytmický, cyklický a vesmírný, byl jím on. Jest tu Sova, který se neušetřil v pohodlnictví žádné bolesti, který in-spiroval se vždy plamennou mukou každého nového hoře, nejméně posud ještě ochočeného a ukroceného. Jest tu Bezruč,¹ veliký oprostitel, který své umění dal dobrovolně ve službu dobré pře statisiců, přísný ve své prosté věčnosti, a proto tak zákonný a stylový. Jest tu Hlaváček, kterého ohrožovalo již nebezpečí specialisace a jenž uniknul mu svou žiznivou vášní tvárné krásy. A ještě snad jeden, snad dva, snad tři, kteří dovedli rozšířit své osobní hoře a uzavřít do něho větší část lidství, kteří, alespoň na chvíli, dovedli ze své poesie učinit nástroj, na němž hrálo cosi většího a temnějšího než vlastní ruce nebo vtip suchého umu a podezíravé lsti.

Ale mimochodem řečeno: budu hledat těchto několik pravých básníků v anthologii? O nich mně mnoho nepoví ani anthologie obširnější, než jest anthologie tato. Anthologie jsou lstivý nivelační výmysl; chápu úplně nechuť Macharovu k nim a rozumím jí. Malý básník dopadne v nich často lépe než básník veliký. Neboť v čem jest velikost básníkovy? V tom, v čem velikost každého tvůrce: v organizaci celku. Tedy — obmezíme-li se již na lyriku a drobnou epiku — v stavbě a skladbě knihy. Neboť i lyrická kniha má býti stavěna; neboť i v lyrické knize každé číslo má platit dvojí hodnotou: nejprve samo o sobě a po druhé poměrem k celku, tím, na co odpovídá a co připravuje — svou hodnotou rytmickou, vývojovou, symbolickou. Nuže, tento druhý význam ničí prostě anthologie. Jest to, jako by někdo přijímal jen lokální barvu věci a potlačoval barvu atmosférickou: kolik zrcadlí nebo nese z celku, čím spolupracuje na celku. Anthologie botanisují po drobných krásách. Nedá se myslit anthologie z Homéra, Danta nebo Shakespeara; ztrácejí v ní nutně

1 - Jest neprominutelné že do anthologie dostal se Bezruč jen jednou svou půli: notou útočného pathosu. Druhá nota intimní, tak zvláštní a cudné něhy („Na modré straně je Hučín“) a takového kouzla, byla úplně pomínuta.

Musset i Heine, Verlaine i Dehmel. Získávají jen ať vědomí, ať bezděčnou výrobcí způsobných kousků, literárních bibelotů.

Jiný jest úkol anthologie: ukazuje bezděky průměr a úroveň té které poesie, směr, tendenci a celkový její ráz. Ten plní i tato anthologie bezděky, bez vědomí svých sestavovatelů. A průměr, který ukazuje, jest bledý, úroveň pokleslá; nevím, znamenalo-li se v některém období moderní poesie české takové snížení letu jako v těchto posledních patnácti letech. Jak vymizel u většiny všecken smysl pro velikou linii a pevný rytmus, pro silnou, dobře členěnou, zákonitě krásnou větu! A jak a čím kupuje se individualita! Z jakých žalostných vnějškových rekvisit se sbíjí! Dvě tři gesta, situace stereotypně se vracející, jedno a totéž neplodné, podezíravě jalové (ne kritické) stanovisko k životu a všem jeho hodnotám, domnělá superiorita mozečku, který nevěda o tom, jest podváděn vlastní chudobou a točí se v bludném kruhu horečným tancem — a to stačí na velikého moderního básníka českého anno Domini 1908.

Vezmi na př. miláčka mládeže, p. Dyka, a hledej, nalezneš-li v něm víc. Nenalezneš, kdybych ti vyvážil každé plus zlatem. Nebylo básníka v jádře a celém ustrojení svém tak nebásnického, protipoetického přímo: místo života a jeho dobrodružné plnosti podává vymudrované abstraktní procesy, jeho nejsušší dialektiku. A jaký malodušný, podezíravě neplodný poměr k životu! Suchá duše, suché srdce a nad ním chytrácky mžourající očka, chytrácky blikající rozumek. Jaká hubená vyzumovaná inspirace ve všem; jaký krátký dech, který se nedovede vzdát proudu, dát se jím strhnout a unést! Così čistě negativního a chudého a — v tom jest pitvornost nad pitvorností — zamilovaného přitom do své chudoby jako do ctnosti a bohatství. Jak mohl napsat p. Arne Novák, který přece jest kritikem, ve svém úvodě o této poesii (a poesii Holého), že v nich „vře, bouří, tryská soustředěný život, takže se zdá, jako by z této poesie měla přímo stříkat krev“, nepochopím do smrti. Není sušší, zprahlejší poesie než poesie těchto dvou pánů: první vysušil hypertrofický, domyšlivý a úzce svárlivý rozum, druhou brutalita a nešlechtěnost citová.

A nepochopím, jak může vidět p. Novák v Dykovi reakci proti verbalismu a frázi starší generace. Což nevidí, že jest rozdíl mezi tím, co vyznávají ústa, a co *dává, může dát* dílo? Chytrý p. Dyk cítí své slabiny, a proto *přál by si* dát ve svém díle zmocněný, silný, dobrodružně slavný a tragický život (tak chudokrevní slaboši touží po krvi a rozčilujících hrách s ní) — a p. Novák bere jeho přání nebo program již za básnickou skutečnost a uměleckou pravdu. Ale neznamená to nekritičnost? Což smí bráti kritik prostě intenci spisovatelovu za čin? Nemá ji psychologicky vykládat? Nemá mu býti jen upozorněním, že není *cosi* v pořádku v uměleckém organismu? Že jsou v něm trhliny a mezery, které se uměle vyplňují a zasypávají? Že má potřebu maskovati si něco, přemlouvat o čemsi *sebe a jiné* — poněvadž cítí instinktivně, jak málo dokazuje o tom to, co jedině dovede vpravdě přesvědčit: vlastní tvorba, vlastní tvůrčí činy?

Pan Dyk může zpívat třeba o krvi a jejích dobrodružstvích, o fatalitě vášni, mysteriu pudů (a dělá to také) — a přes všechno: malovaný oheň, suchá racionalistická formulka, chladný škleb chytré hlavy — nic víc! Programní číslo, bravurní kousek, naučené gesto odkoukané z té nebo oné literární epochy. (Není náhodné, že si pan Dyk sám hned v úvodech nebo jiných expektoracích etiketuje literárně kriticky své práce¹ — to mluví, mluví psychologovi za celé dlouhé rozbory; mluví a usvědčuje!)

A stejně jest tomu s tím překonáním verbalismu a s tou reformou básnického slova u p. Dyka. Což nevidí kritika, že p. Dyk stvořil jen *jiný* verbalism namísto verbalismu starého? Což není i verbalismus žargonu a argotu? A jest to, čím hovoří p. Dyk, zákonný básnický jazyk — nebo pitvorný jazyk odborný? Cosi jako hantýrka cechová? Jak bědně se tu kupuje ten kousek zdánlivého charakteru a za jakou cenu! Jak snadno získáváš

1 - Na př. v Prologu ke své prý nejlyričtější knížce *Milá sedmi loupežníků* servíroval p. Dyk čtenáři s bohatou literárně historickou garniturou nejtučnějším tiskem čtyřikrát za sebou „základní myšlenku“ své práce: „radost ze zla“. A ti dobří čeští hejlové, kteří myslí, *tak* že tvoří básník! — P. Dyk ví dobře, proč spílá tak často „přežvykaveům na katedře“: soutěžnictví plodí fevnivost!

mysteriosnost, píšeš-li kusými větami! Ale *jaká* je to mysteriosnost? Doplně svou větu předmětem, vyslov se normálně — a mysterium je totam; rozplynulo se. (P. Dyk zbudoval si celou pitvornou skladbu větnou, kterou se pobaví nemálo některý příští filolog.) Jaký jsi to stylist, když musíš, abys získal pozornost a relief své dikci, rozsekávat věty v jakési telegrafní haše? Pracovat zámlkami a odskoky — ale což to nejsou staré, nejstarší, nejprimitivnější rétorické prostředky a pomůcky? Zákonné, normální, klidné, krásně a silně vyvinuté věty nesneseš. Jest příliš silná, utonula by v ní tvá t. zv. individualita — proto drob, rozsekávej, promíchávej latinskými floskulemi a odbornými termíny, znásilňuj, vyvolávej křeč! Drž se, život je tak těžký!

Úvodní studie p. Novákova vyvolává ve mně ještě mnohou kritiku. Přecházím ji až na tuto otázku. Soudí opravdu p. Novák, že beztvare výkřiky p. Hilbertovy a jeho theatrální rozmáchlá gymnastika jest poesii, a dokonce poesii radosti a síly? Pak ovšem může býti také posunčina energickým gestem. Pak by nemocný zmítající sebou v křeči byl nejsilnějším člověkem. Síla básnická poznává se neomylně po jednom: že krotí a přemáhá básník ji a ne ona básníka. Kdyby *to zde* byla poesie energie, síly a radosti, byl by na ni recept úžasně prostý: trochu brutality a syrovosti, hodně bezohlednosti k jazyku a vloh, jak odolati všem rytmickým a melodickým moenostem, hodně odvahy k nevkusu a hodně zamlžené svědomí logické i hudební skladnosti slova.